مقایسه اطلاعات کتابخانه‌ای دانشجویان سه دانشکده پرستاری، توانبخشی و بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان ، در سال ۱۳۷۸

عباسعلی پورمؤمنی, محسن اصلانی ملایری

چکیده مقاله

مقدمه. بهره‌گیری از اطلاعات مورد نیاز، تنها با سازماندهی و طبقه‌بندی علمی اطلاعات امکان پذیر است و استفاده کنندگان باید از طریق آموزش، استفاده از آنها را فرا گیرند. کتابخانه‌ها به عنوان مراکز گردش اطلاعات، از ارکان مراکز آموزشی محسوب می شوند. این مطالعه به منظور بررسی مقایسه‌ای میزان اطلاعات کتابخانه‌ای دانشجویان سه دانشکده پرستاری، توانبخشی و بهداشت انجام شده است.

روشها. در یک مطالعه توصیفی - تحلیلی، مقطعی و با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای به صورت تصادفی، تعداد ۱۴۸ دانشجوی دانشکده پرستاری، ۱۵۲ دانشجوی توانبخشی و ۱۶۰ دانشجوی بهداشت انتخاب و میزان اطلاعات کتابخانه‌ای آنها با استفاده از پرسشنامه مورد بررسی و مقایسه قرار گرفت.

نتایج. اطلاعات گردآوری شده تجزیه و تحلیل گردیدند. میانگین امتیازات دانشجویان سال‌های اول و دوم سه دانشکده معنی‌دار بود در حالی که میانگین امتیازات کسب شده بین دانشجویان سالهای سوم و چهارم معنی‌دار نبود. ۴۵ درصد از کل دانشجویان مورد مطالعه سه دانشکده دارای اطلاعات کتابخانه‌ای ضعیف ،۳۰ درصد متوسط, ۲۳ درصد خوب و فقط ۱/۲ درصد دارای اطلاعات عالی بودند. ۷۱ درصد از دانشجویان بیش از ۳ بار در ماه به کتابخانه دانشکده مراجعه می نمودند. ۴۵ درصد دانشجویان پرستاری, ۳۸ درصد توانبخشی و ۱۸ درصد بهداشت به مجلات تخصصی مراجعه نمی‌کردند.

بحث. وجود اطلاعات کتابخانه‌ای ضعیف و متوسط در ۷۵ درصد از دانشجویان سه دانشکده و مراجعه متوسط سه بار در ماه هر یک از آنان به کتابخانه، این سؤال را مطرح می کند که با این سطح از اطلاعات کتابخانه‌ای, چگونه از امکانات کتابخانه و منابع آن بهره‌مند می شوند؟

کلید واژه. اطلاعات, کتابخانه, دانشجو.

مقدمه

افزایش روزافزون انتشارات علمی در جهان امروز, حجم انبوه و متنوعی از اطلاعات علمی و غیر علمی را فرا روی بشر قرار داده است. پژوهشگران به لحاظ جلوگیری از دوباره‌کاری‌ها و همچنین بهره‌گیری از نتایج تحقیقات علمی, ناچار از مطالعه نوشته‌های تخصصی در زمینه تخصص خود هستند و از طرفی, امکان مطالعه کلیه نوشته‌ها، حتی در تمامی طول عمر محقق میسر نیست. سازماندهی و طبقه‌بندی علمی اطلاعات به وسیله متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی، بهره‌گیری از اطلاعات مورد نیاز را از بین انبوهی از اطلاعات متنوع امکان پذیر ساخته است. استفاده کنندگان از منابع اطلاعاتی الزاماً باید با شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه و منابع آن اشنا شوند.

در عرصه‌های آموزش دانشگاهی, این نیاز بیشتر نمود می‌یابد. در صورتی که دانشجویان با کتابخانه و منابع آن ناآشنا باشند، توانایی استفاده از منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌ها را نخواهند داشت. بنابراین, آموزش جامعه استفاده کننده و

این طرح به شماره ۷۷۱۴۸ دفتر هماهنگی امور پژوهش ثبت شده و هزینه آن از محل اعتبارات معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان اصفهان پرداخت گردیده است.

عباسعلی پورمؤمنی, گروه فیزیوتراپی دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان اصفهان, اصفهان.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-13]

مهمترین بخش آن یعنی دانشجویان در دانشگاه‌ها از اولویت و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

در یک مطالعه, به منظور تعیین میزان آگاهی و شناخت کتابداران مرجع از منابع و چکیده نامه‌های مهم پزشکی, میزان آشنایی و شناخت کتابداران مرجع شاغل در ۳۰ کتابخانه از کتابخانه دانشگاهی علوم پزشکی کشور با استفاده از پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به نتایج آماری ارائه شده, لزوم آموزش منابع مرجع پزشکی مورد تأیید و تأکید قرار گرفته است (۱).

مطالعه دیگری, به علت‌یابی عدم پویایی بخش مرجع کتابخانه‌های دانشگاهی پرداخته و با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه حضوری, از دانشجویان و اساتید دانشگاه نظر سنجی نموده است. نتایج تحقیق نشان داده که تعریف مرجع و فرهنگ کتابداری و کتابخانه در بین اساتید و دانشجویان شناخته شده نیست و به منظور بر طرف کردن این نقیصه بزرگ, آموزش را به عنوان یک ضرورت مورد توجه قرار داده است (۲).

در یک پژوهش در کالج پزشکی دانشگاه ایلی‌نونیز آمریکا, دو گروه دانشجو انتخاب شده, یک گروه تحت آموزش مهارتهای استفاده از منابع مرجع قرار گرفته و گروه دوم بدون آموزش بودند. پس از اتمام دوره آموزشی, نتایج آزمایش نشان داد که دانشجویان آموزش دیده در زمینه استفاده از منابع کتابخانه به مراتب تواناتر از دانشجویان فاقد آموزش هستند. بنابراین, پیشنهاد کرده که دوره‌های‌آموزشی در این زمینه‌به عنوان یک ضرورت مورد توجه قرار گیرد (۳).

پژوهش دیگری در دانشگاه علوم پزشکی تگزاس, به ارزیابی میزان مهارت دانشجویان سال آخر در زمینه توانایی بهره‌گیری از اطلاعات پزشکی و کامپیوتر مبادرت نمود. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که دانشجویان در زمینه استفاده از منابع اطلاعاتی و کامپیوتر از توانایی لازم برخوردار نیستند. بنابراین, پیشنهاد نمود که آموزش برای ارتقای سطح توانایی بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی و کامپیوتر ضرورت دارد (۴).

مطالعه‌ای در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بر روی دانشجویان مقطع بالینی پزشکی نشان داد که اکثریت قابل توجهی از دانشجویان با منابع مرجع پزشکی از جمله نمایه و چکیده‌نامه‌ها ناآشنا بوده و یا از آشنایی ضعیفی برخوردار بودند. بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش, آموزشهای مقطعی و کوتاه مدت به عنوان راه حلی مناسب پیشنهاد شده بود (۵). همین محقق در مطالعه دیگری تأثیر آموزش بر افزایش سطح آشنایی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان از منابع مرجع پزشکی را در حد بسیار چشم‌گیری نشان داد (۶).

پژوهش حاضر سعی دارد با بررسی مقایسه‌ای میزان اطلاعات کتابخانه‌ای دانشجویان سه دانشکده پرستاری، توانبخشی و بهداشت بپردازد و سطح اطلاعات آنان را تعیین و امکان برنامه‌ریزی آموزشی مناسب با استفاده از نتایج حاصل از پژوهش برای ارتقاء سطح اطلاعات کتابخانه‌ای دانشجویان فراهم نماید. به همین لحاظ, ارزیابی میزان آشنایی آنان با کتابخانه و منابع آن به منظور اتخاذ تدابیر لازم و برنامه‌ریزیهای آموزشی مناسب ضرورت می یابد.

روشها

برای انجام این مطالعه توصیفی - تحلیلی, لیست اسامی دانشجویان از آموزش دانشکده‌های پرستاری، توانبخشی و بهداشت اخذ گردید. مجموعاً ۴۶۰ دانشجو از سه دانشکده در مقاطع کاردانی و کارشناسی با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای و به صورت کاملاً تصادفی انتخاب شدند و اطلاعات کتابخانه‌ای آنان با استفاده از پرسشنامه‌ای که با انجام یک مرحله به صورت pilot روایی آن تأیید شده بود, مورد ارزیابی قرار گرفتند. به کلیه پرسشنامه ها با پیگیری و در صورت لزوم با استفاده از نمونه های جایگزین پاسخ داده شد. پرسشنامه دارای ۱۵ سؤال بسته بود که به ۱۱ سؤال آن بیش از یک پاسخ و جمعاً یکصد امتیاز تعلق گرفت. همان پرسشناها به منظور تعیین معیار و شاخص برای درجه بندی، توسط اعضاء هیأت علمی رشته کتابداری، پرسنل کتابدار و دانشجویان سال چهارم رشته کتابداری ارسال و توسط آنان تکمیل گردید. امتیاز کسب شده به این صورت دسته بندی گردیدند: ۱۰۰ تا ۸۲/۵ عالی, ۸۲ تا ۵۵ خوب, ۵۴ تا ۴۰ متوسط, کمتر از ۴۰ ضعیف.

داده‌های آماری به دست آمده با بهره گیری از نرم افزارهای EPI و SPSS آنالیز گردیدند.

نتایج

در این مطالعه, ۱۴۸ دانشجوی دانشکده پرستاری، ۱۵۲ دانشجوی دانشکده توانبخشی و ۱۶۰ دانشجوی دانشکده بهداشت به عنوان نمونه‌های جامعه پژوهشی به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. میانگین کل امتیازات کسب شده توسط دانشجویان دانشکده پرستاری ۳۸/۲ و دانشکده علوم توانبخشی ۴۳/۱ و دانشکده بهداشت ۴۴/۹ به دست آمد.

میانگین امتیازات دانشجویان سالهای اول و دوم پرستاری، توانبخشی و بهداشت مقایسه و آنالیز گردیدند. نتایج حاصل

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-13]

نشان داد که اختلاف سطح میانگین نمرات بین دانشکده‌ها معنی‌دار است ($P < ۰/۰۵$) در حالی که این اختلاف بین میانگین نمرات دانشجویان سال‌های سوم و چهارم معنی‌دار نبود.

در طبقه‌بندی امتیازات، ۴۵ درصد از دانشجویان سه دانشکده اطلاعات کتابخانه‌ای ضعیف، ۳۰ درصد متوسط، ۲۳ درصد خوب و تنها ۱/۲ درصد در سطح عالی بودند (جدول ۱).

۷۳ درصد از دانشجویان دانشکده پرستاری بیش از سه بار, ۲۱ درصد آنان دو تا سه بار و ۶ درصد تنها یک بار در ماه به کتابخانه مراجعه می نمودند. ۷۲ درصد از دانشجویان دانشکده توانبخشی بیش از سه بار در ماه، ۲۰ درصد بین دو تا سه بار و ۸ درصد تنها یک بار در ماه به کتابخانه مراجعه می کردند.

۶۸ درصد دانشجویان دانشکده بهداشت بیش از سه بار در ماه, ۲۷ درصد بین دو تا سه بار و ۵ درصد تنها یک بار در ماه به کتابخانه مراجعه می‌نمودند.

بررسی علل مراجعه دانشجویان به کتابخانه نشان داد که در سه دانشکده، نیاز آموزشی با ۶۹/۳ درصد، علاقه شخصی با ۴۱ درصد، تحقیق اجباری کلاسی ۳۴/۶ درصد و مطالعه روزنامه و مجله با ۱۴/۶ درصد به ترتیب علل مراجعه دانشجویان به کتابخانه بوده‌است (جدول ۲).

۷۳ درصد از دانشجویان دانشکده پرستاری بیش از سه بار, ۲۱ درصد آنان دو تا سه بار و ۶ درصد تنها یک بار در ماه به کتابخانه مراجعه می‌نمودند.

منطقی بنظر می‌رسد. مقایسه کلی نمرات اخذ شده ، بین سه دانشکده نشان داد که تنها میانگین نمرات اخذ شده توسط دانشجویان سالهای اول و دوم دانشکده بهداشت با دو دانشکده دیگر اختلاف معنی‌دار وجود دارد با توجه به دوره‌های کاردانی بیشتری که در دانشکده بهداشت وجود دارد ،در حالیکه انتظار می‌رفت ،اطلاعات کتابخانه‌ای و میزان استفاده آنها از کتابخانه کمتر باشد.

از طرفی در مقایسه بین رشته‌های تحصیلی در هر دانشکده نشان داد که امتیازات کسب شده توسط دانشجویان در بین رشته‌های دانشکده‌های پرستاری و بهداشت دارای اختلاف معنی‌دار بوده و مقایسه بین امتیازات کسب شده توسط دانشجویان دانشکده توانبخشی نشان داد که اختلاف معنی داری وجود ندارد.

در مجموع نمرات اخذ شده دانشجویان سه دانشکده نشان داد که در حدود ۷۵ درصد از دانشجویان اطلاعات دانشجویان از اطلاعات قابل قبول در این رشته برخوردار

جدول ۱. توزیع فراوانی رتبه های کسب شده دانشجویان

دانشکده	عالی	خوب	متوسط	ضعیف
پرستاری	٪۰	٪۱۷	٪۳۰	٪۵۳
توانبخشی	٪۱	٪۲۹	٪۲۸	٪۴۳
بهداشت	٪۳	٪۲۳	٪۳۳	٪۴۱
کل	٪۱/۲	٪۲۳	٪۳۰	٪۴۵

بحث

در این پژوهش میانگین نمرات کسب شده در هر دانشکده با افزایش سنوات تحصیلی دانشجویان تقریباً افزایش داشته که

جدول ۲. علت مراجعه دانشجو به کتابخانه ای (بیش از یک انتخاب)

دانشکده	علاقه	نیاز آموزشی	تحقیق اجباری	مطالعه روزنامه	عدم مراجعه	بدون جواب
پرستاری	٪۴۴	٪۰	٪۴۰	٪۱۲	٪۳	٪۲/۵
توانبخشی	٪۴۲	٪۷۳	٪۳۱	٪۱۴	٪۲/۵	٪۳/۵
بهداشت	٪۳۷	٪۷۴	٪۳۳	٪۱۸	٪۲	٪۵/۵
میانگین کل	٪۴۱	٪۶۹/۳	٪۳۴/۶	٪۱۴/۶	٪۲/۵	٪۳/۸

بودند. پژوهش دیگری در سال ۱۹۹۶ در دانشگاه علوم پزشکی تگزاس نشان داد که دانشجویان در زمینه استفاده از اطلاعات پزشکی و کامپیوتر ، از توانایی لازم برخوردار نیستند. بر اساس نتایج پژوهش ، دوره‌های آموزشی برای ارتقاء سطح توانایی آنها پیشنهاد گردید (۷) . وجود ۷۵ درصد از دانشجویان با اطلاعات ضعیف یا متوسط

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-13]

در حالیکه بیش از ۷۰ درصد آنان بیش از ۳ بار در ماه به کتابخانه مراجعه می‌کنند سؤال برانگیز است که چگونه نیازهای اطلاعاتی خود را بدون آگاهی لازم در زمینه چگونگی استفاده از کتابخانه و منابع آن تأمین می‌نمایند. در صورتی که اغلب کتابداران کتابخانه‌ها به دلیل عدم تخصص در رشته کتابداری فاقد توانایی لازم برای راهنمایی دانشجویان هستند و از طرفی دیگر کتابدارن کارشناس و مجرب در بخش‌های فنی بیشتر از بخش‌های امانت و مرجع حضور دارند، در چنین وضعیتی سر در گمی و ایجاد ذهنیت منفی در نزد دانشجویان امری متصور است . با توجه به هزینه‌های ارزی و ریالی بالایی که برای تأمین منابع کتابخانه‌ای و از طرفی بهره‌گیری کم از این منابع به دلیل اطلاعات ضعیف دانشجویان از کتابخانه و منابع آن بر اساس این تحقیق و پژوهش‌های هم زمینه پیشنهاد می شود:

- کتابدارن متخصص کتابخانه‌های دانشگاهی موظف گردند که یکبار شیوه استفاده از کتابخانه و منابع کتابخانه‌ای را برای دانشجویان توضیح دهند و حداقل توانانی لازم را برای استفاده از منابع کتابخانه‌ای در آنها ایجاد نمایند.

- اساتید به نحوی ترغیب کردند که با هدایت دانشجویان به کتابخانه‌ها ، از طریق طرح تکالیف درسی و ارجاع به منابع کتابخانه‌ای نقش مؤثری را در بهره‌گیری بیشتر و مفیدتر از کتابخانه ایفاء نمایند.

- کارگاههای آموزشی استفاده از منابع کتابخانه ای برای دانشجویان به صورت مستقل و با زمان مناسب توسط متخصصین کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی طراحی و اجرا گردد.

منابع

۱. حمزه پور م ک. اهمیت بخش مرجع، منابع مرجع، کتابدار مرجع. ارائه شده در سومین سمینار سراسری کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی (۹-۷ آبانماه ۱۳۷۳)، خلاصه مقالات و سخنرانی‌های ارائه شده ـ کرمان: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ۱۳۷۳.

۲. فدایی عراقی م ع. اهمیت پژوهش در دانشگاهها و ارتباط آن با بخش مرجع. ارائه شده در سومین سمینار سراسری کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی (۹-۷ آبانماه ۱۳۷۳)خلاصه مقالات و سخنرانی‌های ارائه شده. کرمان: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ۱۳۷۳.

3. Frasca MA. Amultidisciplinary approch to information mahayent and critical appraisal Instruction a control study . Bull-med-Lib-Assoc, Jan 1992.23_28.

4. Caleg.Hannigan.computer and medical information an elective for fourth-year medical students. Medical Reference services quarterly, 1996; 15(4): 81-8.

۵. اصلانی ملایری م. بررسی میزان آشنایی دانشجویان مقطع بالینی پزشکی با نمایه و چکیده‌نامه‌های پزشکی. اصفهان: پژوهش در علوم پزشکی ۱۳۷۷؛ ۳ (۲): ۹۸-۹۹.

۶. اصلانی ملایری م. تأثیر دو روش آموزش غیر حضوری و چهره به چهره بر سطح آشنایی دانشجویان مقطع فیزیوپاتولوژی پزشکی از منابع مرجع پزشکی . اصفهان: پژوهش در علوم پزشکی ۱۳۷۷؛ ۳(۲): ۸-۱۱.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-13]